

ΣΑΛΩΜΗ

(Jean Psichari Salomé et la décollation de Saint Jean-Baptiste. Extrait de la «Revue de l'histoire des Religions.» 1915. Paris).

Ἡ «Σαλώμη» πού μᾶς ἐστειλεν ὁ Ψυχάρης ἀπὸ τὸ Παρίσι δὲν ἔχει τίποτε κοινὸ μὲ τὴ γόησσα Ἰουδαία πού μέθυσε στοὺς καιροὺς μας κ' ἐξακολουθεῖ νὰ μεθῇ τις φαντασίες πού κρατοῦν ἀπὸ τὴ φυλὴ τῶν Ὀσκάρ Οὐάιλντε καὶ πίνουν ἀπὸ τὸ κρασί τοῦ Στράους. Ἡ ψυχαρικὴ Σαλώμη εἶναι ἀπλὴ καὶ μαζὶ πυκνόπλεχτη, καὶ αὐστηρὴ καὶ χωρὶς πάθος ἐπιστημονικὴ πραγματεία, γεννημένη ἐπὶ τὴν Κριτικὴν, τὴ σοφὴν κριτικὴν, πάντα μὲ τὴ βοήθεια τῆς πολυέμματος φαντασίας, πού, κατὰ τὴν περίστασιν, καὶ κατὰ τὸ κέφι τῆς, ἀλλοτε τοῦ λομπροπλάθει φαντάσματα, δειχνοτάς τα σὰν ἀγάλματα, καὶ ἀλλοτε ἀπὸ τοὺς ἱσκιούς τοὺς ἀύστατους, ψάχνοντας ὑπομονετικά, πιάνει καὶ κρατεῖ σφιγτὰ ἀπὸ ταῦτι καὶ σὰς παρουσιάζει, τίποτε περισσότερο, μίαν ἀλήθειαν. Μὰ πόση γνῶσις, πόση δεξιότης, καὶ τί προσοχὴ χρειάζεται γιὰ τὸ ξεδιάλεγμα τοῦτο! Ἡ κριτικὴ τῶν κειμένων, μάλιστα ὅταν γίνεται ἀπὸ σοφὸν σὰν τὸν Ψυχάρη, πού εἶσι καὶ ἂν εἶναι σιὴ δουλειὰ τοῦ γυμνασμένου καὶ σωστὸς ἐπιστήμονας, ὁ λόγος τοῦ πάντα θὰ κρατῇ κάτι ἀπὸ τὸ φτερούγισμα τῆς ποιητικῆς ἔρμης, μπορεῖ τότε νὰ κινήσῃ τὴ φροντίδα καὶ μάλιστα νὰ χαροποιήσῃ καὶ ταπεινούς καὶ ἀσοφούς λογοτεχνίτες σὰν ἐμᾶς.

Ἡ εἰκοσασέλιδη μόλις μελέτη τοῦ Ψυχάρη, κριτικὴ τοῦ κειμένου ἀπὸ τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον, ἐκεῖ ὅπου ὁ Εὐαγγελιστὴς διηγίεται τὸ θάνατον τοῦ Προδρόμου, πῶς τὸν ἐζήτησεν ἡ κόρη τῆς Ἡρώδιδας ἀπὸ τὸν Ἡρώδη, καὶ πῶς φέρθηκε τὸ κεφάλι τοῦ μέσα στὸ πιάτο, θέμα πού φύσηξε λογῆς σκηνὲς καὶ στίχους καὶ μελωδίας σὲ λυρικοὺς καὶ σὲ δραματικοὺς καὶ σὲ μουσικοὺς. Κριτικὴ μὲ ὅλα τὰ ἐφόδια καὶ τὰ ὅπλα πού μεταχειρίζονται οἱ ἐξηγητὲς τῆς Γραφῆς καὶ οἱ φιλόλογοι τῆς Ἱστορίας τῶν θρησκειῶν, παραγισμμένη μὲ παραπομπὰς καὶ σχόλια, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς, σύμφωνα μὲ τὰ μεθοδικὰ συστήματα καὶ μὲ τὰ παραδείγματα πού μᾶς δίνουν καθηγητὲς καὶ τρόφιμοι τῆς περίφημης στὰ Παρίσι «Σχολῆς γιὰ τίς ἀνώτερες Σπουδές», δὲν εἶναι τῆς δικῆς μας ἀρμοδιότητος κριτικὰ κ' ἐμεῖς νὰ τὴν ἐξετάσουμε. Ἀσχολίαστα μονάχα τὴν ἀναφέρνουμε ἔδω, σὰν ἓνα χαρακτηριστικὸ μαρτυρικὸ (καὶ τοῦτο τῆς πολυπρόσωπης ἐργασίας τοῦ μεγάλου μᾶς δασκάλου καὶ ἀρχηγοῦ, ἢ, καλλίτερα, τῆς ἐξαιρετικῆς τοῦ δυνάμεις πού κρατεῖται στέρεα καὶ στῆς Τέχνης τοὺς ἀνήφορους καὶ στῆς Ἐπιστήμης τοὺς λαδύρυνθους.

Παρακινημένος ἀπὸ μίαν ἄλλην σοφὴν μελέτη τοῦ περίφημου γραφτοδύφῃ Θεόδωρου Reinach γιὰ «τὸν ἀντρα τῆς Σαλώμης καὶ τὰ νομίσματα τῆς Ἀρμενικῆς Νικόπολης» ὁ Ψυχάρης ἔγραψε τὴ Σαλώμη τοῦ γιὰ

νὰ μᾶς ἀποδείξῃ ὅτι ὁ χορὸς τῆς Σαλώμης μπροστὰ στὸν Ἡρώδη, καὶ ὁ θάνατος τοῦ Ἀν-Γιάννη, καθὼς μᾶς τὸν παράδωκεν ὁ Εὐαγγελιστὴς Μάρκος, δὲν ἔχουν καμιά κανενὸς εἶδους ἱστορικὴ σημασία. Δὲν πρέπει νὰ νοηθοῦνε ἱστορικά, ἀλλὰ συμβολικά. Δὲ σημασιώνουνε γεγονότα· ρίχνουν κρίσεις· δὲν περιγράφουνε στιγματίζουσιν. Ἄν παρθεὺν κατὰ γράμματα, εἶναι ἀστήρικτα· ἂν ἐξηγηθοῦν «κατὰ τὸ πνεῦμα», τότε ἔχουν νόημα. Ὁ Εὐαγγελιστὴς δὲ μᾶς λέει τί ἔγινε· γιατί, ἀπλοῦστατα, τέτοια πράγματα δὲ μποροῦσαν νὰ γίνον· μὰ γιὰ νὰ μᾶς παραστήσῃ σὲ τί εἶδους ξεπεσμὲ εἶχε καταστήσει ὁ Ἡρώδης, φονιάς πάντα τοῦ Προδρόμου, καὶ πῶς τὸν εἶχε χτυπήσει ἡ κατάρα, πλάθει τὴν παράδωσιν, σὰν τσουχτερὴ σάτυρα, καὶ στὴν περίστασιν τοῦτη, ἀληθινότερην ἀπὸ τὴν ἱστορίαν.

Τὴ θέσιν τοῦτη ὑποστηρίζει ὁ Ψυχάρης καὶ μὲ θετικά καὶ μὲ λογικά επιχειρήματα, χτυπώντας πρὸ πολὺ (ὁ πόλεμος τώρα παντοῦ) τῆς γερμανικῆς κριτικῆς τὴν ταχτικὴν, πού πέρασεν ἀπὸ τὸ θέμα, πού κάποτε σταματᾷ καὶ τὸ φάχνει, μὰ πού δὲν πρόσεξεν ὡς τὴν ὥρα σὲ δ,νι ἐπρεπε νὰ προσέξῃ. Καὶ γιὰ νὰ μὴν ὑποθέσουμε πῶς ὁ σοφὸς καὶ στὰ γαλήνᾳ τοῦ ἀνάμεσα στοὺς περασμένους αἰῶνες φαξίματα, μπορεῖ ὁλόκληρα νὰ ξεχάσῃ τὰ τωρινά, ὁ Ψυχάρης ἀφιερώνει τὴν ἐργασία τοῦ «στὸν ἀγαπητὸ τοῦ συνάδερφο καὶ φίλο Ἀλέξαντρο Moret, καθηγητὴ τῆς φιλολογίας καὶ τῆς Αἰγυπτιακῆς ἀρχαιολογίας στὴ «Σχολὴ γιὰ τίς Ἀνώτερες Σπουδές», γιὰ νὰ θυμᾶται πῶς δούλεψανε μαζὶ· σὲ ἔργα σχετικὰ μὲ τὸν πόλεμον».

II.

ΚΡΙΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ἀριστομένους Προβελγγίου: ΠΟΙΗΜΑΤΑ (Διπλὴ ζωή.—Νικητήρια.—Τὰ νησιὰ μας). Ἐν Ἀθήναις 1916.

Ὅταν ἔδω καὶ πολλὰ χρόνια βγῆκε ἡ πολυσέλιδη συλλογὴ τοῦ Ἀριστομένη Προβελγγίου «Παλαιὰ καὶ Νέα», ὁ ποιητὴς τῆς χαρακτηριστικῆς προχωρημένης τότε καὶ νεοϊδεάτης ἀπὸ τοὺς συγκαταρκινούς του, καὶ γιὰ τὴν ποιητικὴν τοῦ ἰδέα, τὴν ποιητικὴν ἀπὸ τὴν γερμανικὴν μοῦσα, καὶ γιὰ τὴν τόλμην πού εἶχε νὰ ἀράῃ τὸ μέρος τῆς κάπως περιφρονημένης καὶ μὴ ἀναγνωρισμένης ἀκόμα τελειωτικῆς, δημοτικῆς γλώσσας, στὸ μεταχειρισμὰ τῆς γιὰ τὸ στίχο.

Τώρα μὲ τὴ νέα του συλλογὴ, κρίνεται σὰν ἀργοπορημένος καὶ ἀναχρονισμένος ποιητὴς, πού δὲν ἔχει ρίξει γύρο τὴ ματιὰ του γιὰ νὰ ἰδῇ πῶς ἀπὸ τότε κάτι ἔγινε καὶ κάτι προστέθηκε στὰ ξένα, μὰ καὶ στὰ δικὰ μας ἀκόμα, γράμματα. Κάθε τέχνη, μαζὶ καὶ ἡ ποιητικὴ, δὲν μπορεῖ νὰ σταθῇ ἀτόφια, ἔξω ἀπὸ τὸν τόπον καὶ ἀπὸ τὸ χρόνον, παρὰ σὰν περᾶσιν στὴν ἱστορίαν, σὰ σημάδι καὶ σὰ σταθμός. Ὅμως, ὅταν ἀκόμα ἡ τέχνη αὐτὴ

βρίσκεται στην ενέργεια, δεν μπορεί όσο άγνη, δροσολογημένη, άπλη ή αν είναι, να παραγνωρίση τους δρόμους που χαραχτήκανε γύρω της; κι ανάμεσά της, τα μονοπάτια που άνοιχτήκανε, τα δάση που άναβλαστήσανε, τις κορφές που άπόμακρα φανήκανε προς την άνατολή.

Σήμερα, μόνο ή ποιητική διάθεση ξερή, δεν είναι άρκητή για να ικανοποιήση το νόημα της άψηλής τέχνης, δίχως να τη σφραγίση μιá βαθύτερη λυρική αίστηση, μιá γνωριμιá συνειδητότερη με τον δλόγωνα κόσμο και μιá πλαστικότητα ξεχωριστή στο καάσιμο κι άνάδωμο της ποιητικής ιδέας, στο φύτρωμα και το καρποφόρημά της, στην έκφρασή της, σύμφωνα με τα υποδείγματα λόγου γραμματικού, όπως καλλιεργήθηκε καλλιτεχνικά σε κάθε γλώσσα, και σε μās ειδικά με το πλούσια φωτεινό παράδειγμα του Ψυχάρη.

Ο Προβελέγγιος στη μορφή της τέχνης του στάθηκε κάπως ξένος και μακρινός στο πλησίασμα μās τελειότητας στο στίχο και μās κανονικότητας στη γλώσσα. Ο δημοτικισμός του είναι «ουτοπικός». Παραδέρνεται χωρίς λιμάνι, στο πέλαγο του να μη άγγίξη βέβηλα τα παραδομένα. Άγαπá τη δημοτική, μα γλυκοκοιτάζει και την καθαρύουσα. Μπορεί και δουλεύει μαζί το Θεό και το Μαμωνά. Η πίστη του κλονισμένη, κ' ή έδδίκηση βαρεία ξεσπά στην τέχνη του. Ο στίχος του ξετυλίγει άχρωμος κι άλύγιστος το περσότερο, κάπου αδύναμος και χλωμός, κι όπου τον μεταχειρίζεται λεύτερα πιο πολύ φανερώνεται ή τέτοια του αδυναμία.

Όμως τί περίεργο για τα νέα μας γράμματα και τί αλάθευτο. Ο Ψυχάρης το είπε: «Η κανονική γλώσσα κ' ή τέχνη ή άληθινά σημαντική, ψυχή και σάρκα». Στα τραγούδια της σειράς «Άπλη Ζωή», άπαντούμε βέβαια πολλές φορές τη γαλήνη και την άπαλосύνη στη φαντασία, την άγνη ποιητική δροσιά, γνωρίσματα ξεχωριστά του σεβαστού ποιητή, μα το βάθος που θα μās φέρη την άληθινή έκσταση και το πέταμα που θα μās ύψωση στην άνώτερη αίστηση, μάταια θα πασάκισουμε να γυρέψουμε.

Κι αν τα θετικά στοιχεία που άπαντούμε σε ποιητές τέτοιου είδους, θα μπορούσαν να φτάσουν αυτά για να προσφέρουν, σε συνταγιστούμε με μαστοριά και με γνώση, μιάν άξια ποίηση, ψυχή γιομάτη, όσο κι ά δεν ύπνώνεται σε πρότυπα περίσσιας όμορφιάς, όμως σά θελήση ό τεχνίτης να τραβήξη πιο πέρα πλαταίνοντας τα σύνορά του και μπαίνοντας σε κόσμούς που βρίσκουνε έξω από το δικό του κύκλο, για ν' άγκαλιάση καθολικότερα ιδανικά, να γίνη προφήτης κ' έρμηνευτής λαών και πατρίδων, του δημόσιου βίου ύμνητης και ψάλλτης, τρέπει καλά να στοχάζεται πώς θα χρειαστή τότε μιá όρμη δυνατή ά το διανόητη και μελέτη οδυσιαστική και ξελαγαρισμένη, να συντροφέψη τα τεχνικά στοιχεία της όποιας του ποιητικής δεξιότητας.

Ο Άριστομένης Προβελέγγιος, έξω από το να

έκφραση το προσωπικό του αίστημα, θέλησε άκόμα με τα τραγούδια της σειράς «Νικητήρια», να ένθουσιастή γενικότερα, χωρίς βέβαια να ταράξη νερά λιμνασμένα και χωρίς να κινυνέψη να χαρακτηριστεί καταλυτής ειδώλων. Έτσι βοήθησε να δυναμώσει τάναγωνισμένα ιδανικά της πολιτείας, από τη στενή πατριωτική τους όψη, κ' έμεινε μ' έναν όρίζοντα περιωρισμένο, άσφυκτικό, βαρύ και μ' ένα μονοπάτι χιλιοπατημένο από μιá έθνικιστική παράδοση, που δεν τη δέχεται πιο ένα μάτι νέο, δυνατό, άλωμένο και βαθύ.

Στα τραγούδια της στερνής σειράς «Τά νησιά μας», ό Προβελέγγιος ξετυλίγεται περιγραφικός, ζωγραφικός, με ψυχή και με μάτι συγκινημένο. Το Αίγαίο, πολυκύμαντο, διαμαντοστολισμένο, πολύχρωμο και πολύτονο, του φλογίζει μιάν άνθρωπιστικότερη άγάπη για τον τόπο του, και του δίνει την ευκαιρία ν' άπλωθι στα ιδιαίτερά του χρίσματα, τραγουδώντας με μιάν ήρεμη φιλοσοφία τον ήλιο που βασιλεύει, τις φωνές των κυμάτων, τους βράχους του νησιού του, τους γερανούς που πετούν, το καλοκαίρι που φεύγει, τον άνεμόμυλο που στριφογυρίζει, και τα δυό φωτα μες στη νύχτα, το ένα του βατοριού που παραδέρνει στο κύμα, και τάλλο φώς, που φέγγει τρεμοσβήνοντας πέρα στο βουνό, συντροφιά, ποιός ξέρει, σε ποιό κάλυβι ποιού βοκού. Μά κι δώ ίσως κάποιος πλατύτερος νηαικός όρίζοντας θα μπορούσε να δώση το υποβλητικό εκείνο, είτε φώς είτε μυστήριο, που άπαιτούμε από τη βαθιά την ποίηση, που μπορεί τόγτις πολλές φορές να μās φαίνεται κ' ή πιο άλη.

Στον Άριστομένη Προβελέγγιο, χρωστούν ός τόσο οι νεώτεροι, κάθε τιμή και σεβασμός, γιατί με όλα τα χαρακτηριστικά του ύστερήματα είναι από τους λίγους εκείνους, που κρατήσανε τα τελευταία χρόνια το δαυλό τω μουσών άναμένο, για να τον παραδώσουν άδολο κι άμόλευτο στους κατοπινούς.

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ

ΤΑ ΚΑΠΟΝΙΑ

Φίλε Νουμά,

Ξεκαθίστηκα με την ύπερπεριφρόνηση που δείχνουνε για τους «Βαμους» του Παλαμά, για τα δηγήματα του Χατζόπουλου και για όλη γενικά τη φιλολογική μας παραγωγή τα τρία φιλολογικά καπόνια που βγάδουν την «Κριτική και ποίηση». Οι τύποι αυτοί που τόσο ύπέροχα τους ζυγράφισε ό Ταγκόπουλος στον «Άρχισυνάκτη» του και ό Κ. Χατζόπουλος στον «Ύπεράνθρωπό» του, με το νάν τους λείπουν τα φιλολογικά γεννητικά μόρια, παθαίνουν, δι και οι ένδοχοι, λυσάζουμε με κάθε φανέρωμα δημιουργικό. Έτσι, οι ταλαίπωροι, δεν είναι για ξεσνέρισμα μά μόνο για γέλια.

Δικός σου
ΚΙΣΣΑΡΑΓΑΣ